

Een nieuw tijdperk opbouwen

Dirk Holemans

Met de Griekse crisis zijn niet alleen de inwoners van dit Zuid-Europees land een paar illusies armer. Voor alle Europeanen ziet de toekomst er nu anders uit. Is het bijvoorbeeld niet beschamend voor een continent dat zichzelf ziet als de bakermat van de democratie, om te erkennen dat we bestuurd worden door het niet-verkozen hoofd van de Europese Centrale Bank? En is het toeval dat deze Mario Draghi nog in dienst was bij Goldman Sachs, als vicepresident voor de afdeling Europa? Ondertussen erkennen de meeste Europeanen, behalve onze regeringsleiders, dat een blind besparingsbeleid nationale economieën doet krimpen en inwoners doet bloeden. Ook nog leerrijk – of is het vooral ontluisterend? – is hoe sommige politici zich vooral persoonlijk willen profileren op de diepmenselijke crisis. Of wat vond u van de vertoning van Guy Verhofstadt, die als fractieleider in het Europees Parlement met schuim op de lippen een regeringsleider stond te kleineren. Tof democratisch schouwspel.

De vraag is echter of we met deze vragen doordringen tot de kern van de zaak. Wat als de crisis ten gronde niets met Europa te maken heeft? Dat het helemaal niet gaat om Griekenland in de eurozone te houden? Maar wel om de structurele aanpassing van een Westerse nationale economie aan de eisen van het mondiaal financieel-economisch systeem? Net zoals instellingen als het IMF de voorbije decennia dergelijke structurele aanpassingsprogramma's met succes oplegden aan tal van ontwikkelingslanden. En dat de privatisering van de Griekse havens samenhang vertoont met hoe grote concerns boeren in Afrika van hun land verdrijven, in Zuid-Afrika het leefgebied van inheemse volkeren – inclusief de biodiversiteit – reduceren tot plantages, en in de Verenigde Staten en Rusland plekken na open mijnbouw achterlaten als onbewoonbaar gebied. Dat is de confronterende analyse die de Amerikaanse sociologe Saskia Sassen maakt in *Expulsions. Brutality and Complexity in the Global Economy*. Een boek dat ze schreef in 2014 en dit najaar verschijnt in het Nederlands bij Acco in samenwerking met denktank Oikos. Sassen presenteert haar inzicht met de nodige wetenschappelijke ernst: het is een hypothese die we moeten testen op haar betrouwbaarheid.

Want, zo laat Sassen zien, in feite leven we met onze gedachten in het verleden. Ons maatschappijbeeld is nog verbonden met de vooruitzichten van de naoorlogse welvaartsstaat. Deze *Trente Glorieuses* waren de tijd van 'inclusie': meer mensen in meer landen konden deelnemen aan de uitbouw van deze sociale markteconomie. Uiteraard was er nog ongelijkheid, maar het gedeelde idee van emancipatie maakte dat iedereen kon dromen van een beter leven, toch zeker voor hun kinderen. Die periode ligt echter ver achter ons. In de jaren tachtig is de samenleving van koers veranderd, door privatisering en liberalisering. In deze economische globalisering verkrijgen multinationale bedrijven meer macht ten nadele van nationale overheden, en betalen ze hoe langer hoe minder belastingen waardoor de overheidsfinanciën in slechtere papieren geraken. De ongelijkheid, in de jaren 1970 op een historisch dieptepunt, neemt weer systematisch toe. Ondertussen ontwikkelt zich op het domein van geld een geheel nieuwe industrie met nieuwe producten. Het geld dat hierin de wereld rondgaat, overstijgt in 2015 maar liefst veertien keer het mondiale bbp. Ook op vlak van juridische dienstverlening, ICT en consulting ontwikkelt zich een wereldwijde business. Zo ontwikkelt zich een wereldwijd netwerk van haute finance dat maar één doel heeft: extreem veel winst maken. En daar past geen andere overweging bij, sociaal of ecologisch. In de dertig jaar na de *Trentes Glorieuses* zaten we in feite in een overgangsfase, waarbij de welvaartsstaat wordt uitgeteeld en de nieuwe machtsnetwerken zich ontwikkelen. En zolang de tanende welvaartsstaat de negatieve impact van de economische globalisering maskeert, blijft de indruk dat het allemaal nog wel meevalt. Tot de controlemechanismen van het oude tijdperk niet meer volstaan.

En zo zitten we nu in een heel nieuw tijdperk met een andere dominante logica: insluiting is vervanging door uitstoting. De financieel-economische *global players* zijn niet langer geïnteresseerd in een mondiale economie die steeds meer mensen een plaats geeft. Integendeel, bevolkingsgroepen die niet bijdragen tot de winstproductie, landen die niet passen in het plaatje, natuur op de verkeerde plaats, stoot het nieuwe systeem gewoon uit. Het is met een treffende vooruitziendheid dat Sassen voor deze nieuwe logica Griekenland als voorbeeld behandelt. Tevens laat ze zien hoe ecologisch en sociaal nietsontziende praktijken met elkaar verweven zijn. Als bedrijven zich wereldwijd grote lappen land toe-eigenen in verzwakte staten, dan verandert een eeuwenoud leefdomein van inheemse groepen met grote biodiversiteit, in een plantage vol pesticiden waar mensen aan een hongerloon werken. En eenmaal de grond uitgeput en vervuild, blijft er een dode plek over. Het nieuwe mondiale netwerk heeft er geen probleem mee dat er dode mazen ontstaan, *it's part of the game*.

Dat is de nieuwe bril die Sassen ons verschaft om naar de Griekse crisis te kijken. En het is een *wake up call*: de mondiale elite, de globale bedrijven, ze misbruiken en verdrijven zonder mededogen mensen, landen en natuur op zoek naar het laatste procent rendement. Het is een wereld zonder democratie.

Dit gaat niet zomaar om een uitdaging, het is de grootste bedreiging voor de mensheid sinds de dreiging van een nucleaire winter. Een die we enkel kunnen afwenden wanneer wereldwijd, maar telkens op bepaalde plaatsen rond concrete strijdpunten, mensen zich terug organiseren en het gevecht aangaan voor een betere wereld. Waren de voorbije twee eeuwen deze van de sociale strijd en haar verworvenheden, dan is het nu tijd voor een massale sociaalecologische strijd. Een strijd om terug greep te krijgen op het geldsysteem, om los te komen uit de wurgende schulddisposities waar landen en haar bewoners in zitten. Een strijd om waardige jobs en sterke sociale voorzieningen, in plaats van groepen uit te stoten die te weinig opbrengen. En ook een strijd voor het behoud van natuur en cultuurlandschappen waar mens en natuur al eeuwenlang hand in hand gaan. Met de klimaatverandering als symbool van deze nieuwe sociaalecologische strijd, die decennia zal duren, alvorens de machtsverhoudingen teruggekeerd kunnen worden in het voordeel van burgers en hun natuurlijke leefomgeving. Deze verschillende uitdagingen komen samen in de zoektocht naar een nieuwe economie, een sociale kringloopeconomie. Want een terugkeer naar de glorieuze eerste fase is uitgesloten: ook die was gebaseerd op het leegroven van de natuur, economische groei steunde op steeds meer produceren en consumeren. Het is dit economisch paradigma dat we moeten ont-groeien (*de-growth*) naar een economisch model dat de draagkracht van mens en planeet als uitgangspunt neemt.

Deze sociaalecologische strijd is al bezig. Zoals Tine Hens toont in haar boek *Klein Verzet*, waarvan we in dit nummer een fragment uit publiceren, hoef je niet ver te zoeken om een beweging te vinden waar je je kan bij aansluiten. Denk aan de energiecoöperaties die in heel Europa als paddenstoelen uit de grond schieten: de beste belegging voor je spaargeld en het trefzekerste antwoord voor een duurzaam energiebeleid. Denk aan korteketen- en biologische landbouw: weet jij vanwaar het voedsel komt dat je thuis serveert? Denk aan de actiegroep die zich mobiliseert voor een wereld met minder auto's en meer speelruimte voor kinderen, ooit aan gedacht om ze te vervoegen? Het lijken kleine keuzes, maar dat zijn ze niet als we ze collectief nemen. Honderden energiecoöperaties in Duitsland doen de klassieke grote energieconcerns op hun grondvesten wankelen. Een relatief kleine groep softwareontwikkelaars bouwt *open source*-besturingssystemen die multinationals zoals IBM het nakijken geven.

Samen kunnen we goedaardige formaties opbouwen die ontwikkelingspaden naar meer levens- en omgevingskwaliteit uitzetten. Ze zullen ons niet in de schoot komen vallen – rijken hebben nog nooit vrijwillig hun privileges afgestaan. Het is terug tijd om, zonder naïef te zijn, grote dromen na te streven.